

A-195912

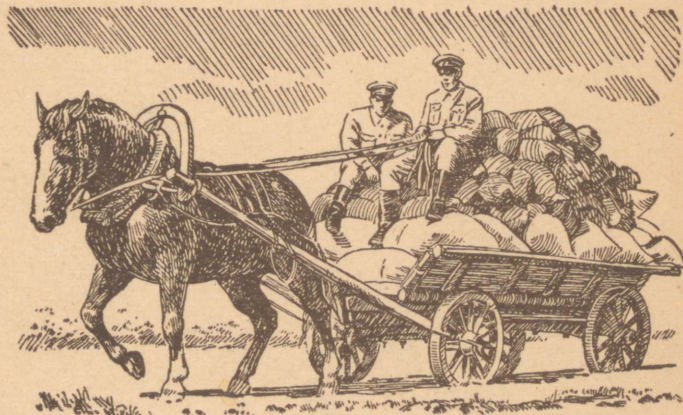
PÕLLUMAJANDUSE EESRINDLASTE TÖÖKOGEMUSI

O. NUUT,

PÕLLUMAJANDUSTEADUSTE KANDIDAAT

TORI HOBUSEKASVANDUSE KOGEMUSI HOBUSTE TREENIMISE ALALT

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1953

2/20435

A-19591 I

PÕLLUMAJANDUSE EESRINDLASTE TÖÖKOGE MUSI

O. NUUT,
PÕLLUMAJANDUSTEADUSTE KANDIDAAT

TORI HOBUSEKASVANDUSE
KOGEMUSI
HOBUSTE TREENIMISE ALALT

EESTI RIIKLIK KIRJASTUS
TALLINN 1953

2

Tartu Riikliku Ollkooli
Raamatukogu

20 435

SISSEJUHATUS

NLKP XIX kongressi direktiivides viienda viisaastaku plaani kohta on üles seatud hobusekasvatuse arendamiseks suured ülesanded. Hobuste arv kolhoosides peab suurenema viisaastaku lõpuks 14—16% võrra. Järjekindlalt tuleb hobuste kvaliteeti parandada. Kvaliteedi parandamine peab toimuma hobuste suuruse, kehakaalu, veovõime ja vastupidavuse tõstmise suunas. See tuleb teostada mitsuuriliku bioloogiateaduse alusel suunava kasvatamise tingimustes, kasutades kogu aretuskompleksi tervikuna, s. o. õigeviisilist paaridevalikut ja selektsiooni, tugevat ja täisväärsset söötmist, head pidamist ja hooldamist ning süstemaatilist treeningut.

Nõukogude eesrindlikud zootehnikateadlased Kulešov, Tširvinski, Bogdanov, Dobrõnin ja suur hulk hobusekasvatuse praktikuid õnnavad rikkaliku materjali I. V. Mitšurini õpetuse alusel hobuste majanduslikult kasulike omaduste parandamiseks.

Neid materjale ära kasutades on Tori Hobusekasvanduse eesrindlikud treenerid J. Tali, G. Vernik, vanemallimees J. Palmiste jt. koos Hobusekasvatuse Teadusliku Uurimisinstituudi teaduslike töötajatega välja töötanud hobuste aretuskompleksi, mille üks tähtsaid alaosasid on treening.

Nimetatud aretuskompleksi süstemaatilisel kasutamisel on Tori Hobusekasvanduses üles kasvatatud suur hulk kõrgeväärtuslikke tõuhobuseid — täkke ja märasid, kes praegusel ajal on suguhobusena laialdaselt kasutamisel tõuaretuses.

Sellised tõuhobused on üle vabariigi tuntud sugutäkk Uhas, Uhur, Halvak, Hindo ja paljud teised.

Hobuste aretuskompleksi juurutatakse laialdaselt praktikasse. Häid tulemusi selle süsteemi rakendamisel on saavutanud Pärnu oblasti Abja rajooni Töö kolhoosi hobuste tõufarmi juhataja Hans Kahu, Tartu oblasti Põltsamaa rajooni Tee Kommunismile hobuste tõufarmi juhataja Aleksander Saik jt.

Käesolev brošüür, milles käsitletakse hobuste aretuskompleksi üht alaosa — treeningut, on mõeldud esijärjekorras hobusekasvanduste, treeningpunktide ja hobuste tõufarmide töötajate abistamiseks.

Teadmised selle kohta on vajalikud aga ka igale zoo-veterinaarala töötajale ja tallimehele, et neid kolhoosides ja sovhoosides rakendada.

TREENIMISEST ÜLDSE

Põllutööhobustelt nõutakse tugevat veojõudu, kiiret liikumist ja suurt vastupidavust. See võimaldab põllu- ja transporditöödel saavutada suurt tööproduktiivsust. Suure tööproduktiivsuse taga aga peitub kolhooside jõukuse pidev tõus.

Võidakse arvata, et vabariigi kolhoosidel on kasutada küllaldaselt tugevad, kiired ja vastupidavad, nn. universaaltüüpi põllutööhobused eesti, tori ja eesti-ardenni tõugu hobuste näol. See arvamine on ainult osaliselt õige, sest hobused, kes meid rahuldavad tänapäeval, ei rahulda enam tulevikus, sest ühes sotsialistliku põllumajanduskultuuri tõusuga ja tööde ulatusliku mehhaniseerimisega peavad paranema ja täienema ka hobuste tõud.

Hobustearetajad (hobusekasvandused, kolhooside hobuste tõufarmid) on kohustatud pidevalt parendama meil kasutada olevate hobuste veojõudlust, kiirust ja vastupidavust.

Nende omaduste parendamine tuleb läbi viia hobuste, eriti noorhobuste suunatud kasvatamise teel, s. o. neile heade söötmis-, pidamis-, hooldamis- ja treenimistingimuste loomisel. Samuti tuleb teostada õigesti paaridevalikut ja selektsiooni. Selleks tuleb meil hobuste majanduslikult kasulike omaduste parendamiseks kasutada mitšuurinlikul bioloogiateadusel põhinevat kogu aretuskompleksi tervikuna.

Ainult sel teel jõuame kiiresti soovitud tulemusteni.

Kasutades hobuste majanduslikult kasulike omaduste parendamisel kogu aretuskompleksi tervikuna, püüame saavutada nende pärilikkuse muutumist. Akadeemik T. D. Lössenko õpetab¹: «Meie mõistame pärilikkuse all elava keha omadust vajada oma elamiseks, oma arenemiseks teatavaid tingimusi ja reageerida teataval viisil ühtedele või teistele tingimustele.»

Kõneldes käesolevas kirjutises põllutööhobuste treenimisest kui aretuskompleksi ühest alaosast, peame kasutama niisugust treenimismeetodit, mis on hobuse arenemiseks vajalik ja millele loom vastavalt reageerib, s. o. omandab juurde jõudu, kiirust ja vastupidavust. Siinjuures tuleb eriti alla kriipsutada, et, teostades hobuste inten-

¹ Akadeemik T. D. Lössenko — Agrobioloogia, Tartu 1949, lk. 518.

siivset ja plaanikohast treenimist, peame vastavalt parendama ka nende söötmise, hooldamise, pidamise ja valiku tingimusi, s. o. kogu aretuskompleksi tervikuna, sest teaduse saavutused ja eesrindlaste kogemused tõendavad, et nõrga toitumusega ning halvasti hooldatud hobuste treenimine ei anna tulemusi, vaid on pigem hobuse kurnamine.

TIINETE MÄRADE JALUTAMINE KUI VARSA SÜNNIEELNE TREENIMINE

Noore looma areng algab isas- ja emassuguraku ühinemisega ja toimub kogu loote-ea kestel emaihus. Et loode saaks igakülgselt välja areneda, peab tiine mära saama peale organismi vajadustele vastava söödaratsiooni ka küllaldaselt liikuda. Määruse kohaselt võib määrasid pärast tiinuse kindlakstegemist ja kaitsetunnistuse väljaandmist kasutada ainult kerge tel töödel ja 2 kuud enne ning 15 päeva pärast varssumist tuleb nad töölt täielikult vabastada. See on sellepärast vajalik, et märadel raske tööga ei tekiks aborte ja et neid ära ei kurnataks. Määrusest ei tule nii aru saada, et tiined märad tuleb kaheks kuuks enne varssumist jätta talli seisma. Tiinel märal tuleb pärast töölt ärajätmist rauad alt ära võtta ja ta peab iga päev saama jalutada. Näiteks Tori Hobusekasvanduses teostatakse tiinete määrede jalutamist järgmiselt: kõik tiined märad, kes on töölt vabastatud, käivad talvel iga päev, hoolimata ilmastikust, tallilähedases koplis (tarandikus) 3—4 tundi jalutamas. Tiinuse lõppjärgus jalutatakse määrasid 2 nädala jooksul enne varssumist talliõues käe-kõrval talutades iga päev vähemalt 1 tund. Neid ei või lahtiselt teiste hobustega, kes neid lüüa võivad, koplis koos pidada, sest nad on löökide vastu õrnad ja võivad kergesti aborteerida.

On selgelt märgata, et tiined märad oma igapäevaselt jalutusel tulles on karastatud, värsked ja väga hea söögiisuga. Nad toidavad oma loodet hästi ning sünnitavad alati terved, tugevad ja elujõulised varsad.

Tori Hobusekasvanduse eesrindlik vanemtallimees sm. Jaagup Palmiste, kes on üle 20 aasta söötnud ja hooldanud kasvanduse tiineid määrasid ning olnud «ämmaemandaks» varssumistel, on omandanud rikkalikke kogemusi oma tööalal. Sm. J. Palmiste õpetab kasvanduse kollektiivi nooremaid liikmeid järgmiselt: «Kodanlikul ajal ei tuntud nõukogude eesrindlikku, mitšuurinlikul teadusel põhi-

nevat hobuste aretust. Siis hoiti tiineid määrasid talvel kitsas, umbse õhuga soojas tallis. Talli püüti võimalikult soojaks teha, selleks topiti kinni isegi ventilatsioonitorud. Tallis oli niiske ja raske õhk. Märad seisid nädalate viisi sõnniku peal liikumatult paigal. Neil puudus õhuhapnik ja vereringvool oli takistatud. Selle tõttu sündis palju väikesi, lahjasid, nõrku ja elujõuetuid varssu. Varssade surevus oli suur. Sageli olid varsad nii jõuetud, et nad ei suutnud ilma inimese abita imeda. Oli palju raskesünnitusejuhtusid. Märad kannatasid pikka aega sooja sõnniku peal seismise tagajärjel kabja sarvkiilu mädaniku all. Nüüd, varustatult mitšuurinliku teadusega, püüame sugumärade talli võimalikult palju värsket õhku juhtida. Tiined märad viin talvel iga päev 3—4-ks tunniks välja talli kõrval asuvasse jalutuskopplisse jalutama. Vahetevahel panen neid rakkesse ja sooritan tallilähedasi vedusid. Hoian hoolega, et nad ei komistaks ega saaks löökisid. Paarisrakendis ma neid tööl kasutada ei luba. See ettevaatus on selleks, et märad aborteerivad väga kergesti. Kui varssumiseni on jäänud veel 2 nädalat, siis sooritan nendega paarikaupa käekõrval iga päev 0,5—1,0-tunnise jalutuskäigu. Selle tulemusena sünnitavad minu hoolealused märad nüüd alati suuri ja elujõulisi varssu. Raskesünnitusejuhtusid ja varssade surevust minu tallis pole enam olnud.»

Kodanlikul ajal, kui kasvanduse tiineid määrasid sellisel viisil ei treenitud, kaalusid tori tõugu varsad sündides keskmiselt 44—50 kg, nüüd aga, kui toimub märade igapäevane treenimine, on varssade keskmine sünnikaal 50—55 kg.

VARSSADE KARASTAMINE MADALA TEMPERATUURIGA

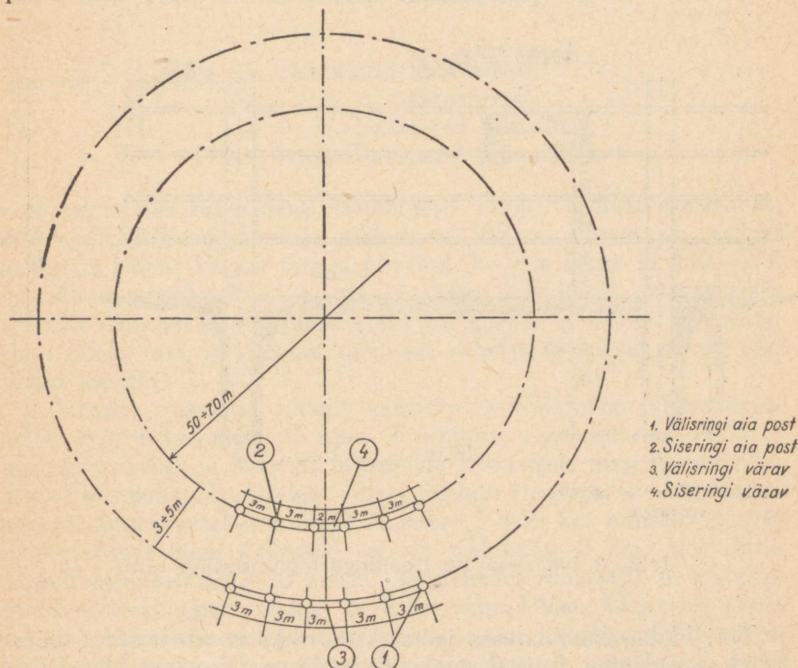
Vabariigi hobusekasvatajate uudseks varssade kasvatamise viisiks talvel on nende karastamine külmaga. Sm. J. Palmiste selgitab edasi, et tuleb iganenuks pidada moodust, kus talvel sündinud varssu püütakse kasvatada soojas, umbses tallis. See muudab varsa organismi nõrgaks, ja kui ta siis juhtumisi vähemalgi määral saab külma või tuuletõmbust, võib ta raskelt haigestuda. Tori Hobusekasvanduses käivad varsad juba 3—4 päeva vanuselt talvel ilmastikust hoolimata iga päev koos emadega väljas tallilähedases tarandikus jalutamas. Esimesel päeval kestab väljasolek 15—20 minutit, pärast 10 päeva vanust aga juba 0,5—1,0 tundi. Ei tule karta,

et noored varsad väljas end külmetaksid. Nad jooksevad ning hüppavad ja teevad endile sellega sooja. Talvel väljas jooksmisega arenevad varssade jalad ja kabjad tugevaks. Tuleb valvata, et varssad lumele lamama ei heida, see tekitab külmetushaigusi.

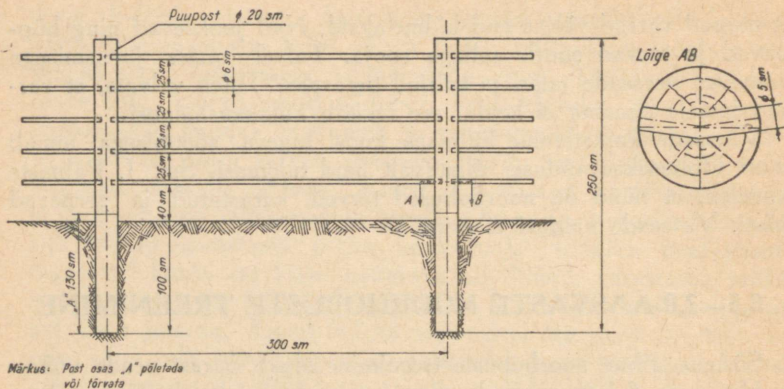
Varssade karastamine külmaga koos tugeva söötmisega annab Tori Hobusekasvanduses üllatavalt häid tulemusi. Sm. J. Palmiste kõneleb, et nüüd on noorhobused terved, karastatud ja arenevad hästi. Varssade haigusi ei esine.

0,5—2,0-AASTASTE NOORHOBUSTE TREENIMINE

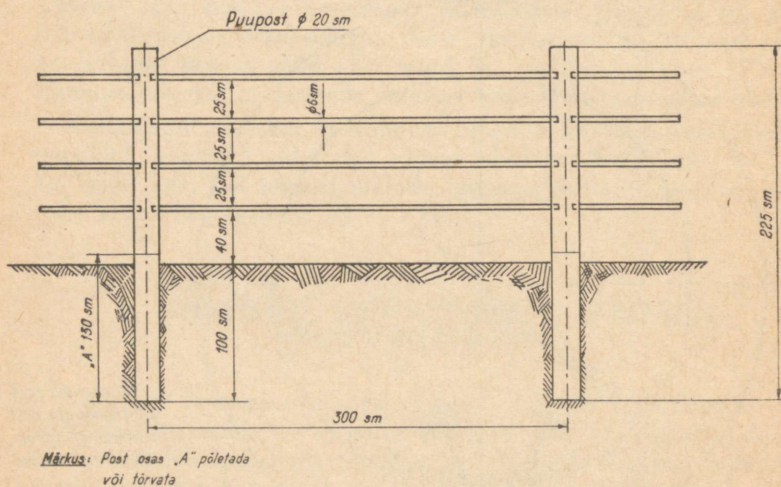
Süsteemaatiline noorhobuste treenimine algab pärast nende võõrutamist, s. o. 6 kuu vanuselt, ning teostatakse pidevalt sügisest kuni kevadeni 6 päeva nädalas. Üks päev nädalas on noorhobustele puhkuseks.

Joon. 1. Noorhobuste treeninguring.

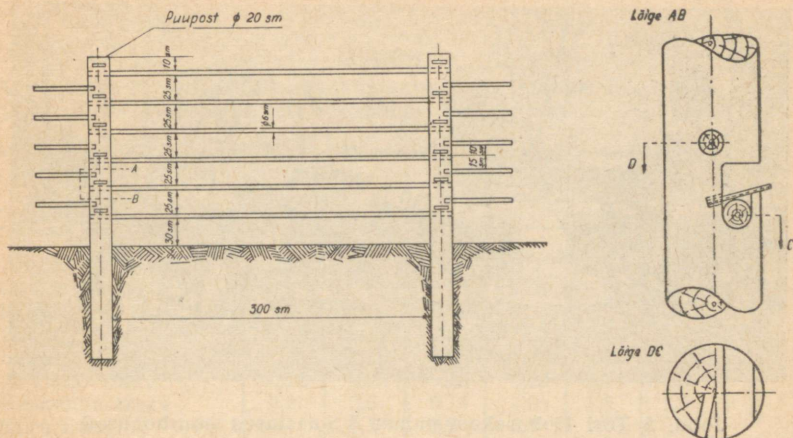

Joon. 2. Noorhobuste treeninguringi välisingi tara.

Joon. 3. Noorhobuste treeninguringi siseringi tara.

Tori Hobusekasvanduses jaotatakse selleks noorhobused (võõrutatud varsad ning 1- ja 2-aastased sälid) soo ja vanuse järgi rühmadesse:

Joon. 4. Noorhobuste treeninguringi värav.

- I rühm — võõrutatud täkkvarsad,
- II „ — „ märasäälud,
- III „ — 1- ja 2-aastased täkksälud,
- IV „ — 1- ja 2-aastased märasälud.

Treenimiseks rühmadena kasutatakse Toris vastavat jooksuõue, kus ringikujulise jooksuraja pikkus on 180 m. Parem on selleks kasutada kahest küljest taraga piiratud 3—5 m laiust ja 150—200 m pikkust treeningringi (joonis 1). Maa kokkuhoiu mõttes võiks see olla ehitatud tallilähedase kopli või karjamaa ümber. Treeningringi piirav tara ja väravad tuleb nii valmistada, nagu see on näidatud joonistel 2, 3 ja 4.

Liikumine treeningul toimub vahelduvate allüüridega (liikumisviisidega) ja seda reguleerib ajur. Treenimise algul liiguvad hobused aeglase traaviga ja lähevad hiljem üle keskmisele ning kiirele traavile. Treenimine lõpetatakse jällegi aeglase traaviga ja sammuliikumisega. Igapäevasel treeningul läbitakse 5—10 km selliselt, et treenimisperioodi algul (sügisel) on tee pikkuseks 5 km, mis järkjärgult suureneb kuni 10 km-ni. Noorematel rühmadel ja märasäludel on treeningutee pikkus 1—2 km võrra lühem. Üks päev nädalas on puhkepäev, mil treenimist ei teostata. Üksikasjalised treenimisplaanid rühmadele on antud juuresolevatel tabelitel (tabelid 1, 2, 3 ja 4).

Joon. 5 Tori Hobusekasvanduse 1,5-aastased noorhobused rühmatreeningut sooritamas.

I RÜHM

Tabel 1

Võõrutatud (0,5—1 aasta vanad) täkkvarssade rühmiti treenimise plaan jooksuõuel või treeningringis vahelduvate allüüridega (kilomeetrites päevas)

Allüürid (liikumisviisid)	1. kuu	2. kuu	3. kuu	4. kuu	5. kuu	6. kuu	7. kuu
Aeglane traav	0,5	0,5	0,5	0,75	0,75	0,75	Sama, mis 6-ndal kuul
Keskmine traav	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	
Kiire traav	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	
Keskmine traav	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	
Sammu	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	
Aeglane traav	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	
Keskmine traav	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	
Kiire traav	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	
Keskmine traav	0,5	0,5	0,5	0,5	0,75	0,75	
Aeglane traav	0,5	0,5	0,5	0,5	0,75	0,75	
Sammu	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	
Kokku	4,75	5,75	6,75	7,00	8,00	8,00	

Nagu tabelist 1 nähtub, on 0,5—1,0-aastaste täkkvarssade rühmiti treenimisel vaja läbida vahelduvate allüüridega treenimisperi-oodi esimesel kuul iga päev 4,75 km, teisel kuul 5,75 km jne. Päevane treeningutee pikkus suureneb kuni viienda kuuni, mil see ulatub 8 km-ni. Edasisel treenimisel tee pikkus enam ei suurene.

II RÜHM

Tabel 2

Võõrutatud (0,5—1 aasta vanad) mävaravssade rühmitl treenimise plaan jooksuõuel või treeningringis vahelduvate allüüridega (kilomeetrites päevas)

Allüürid (liikumisviisid)	1. kuu	2. kuu	3. kuu	4. kuu	5. kuu	6. kuu	7. kuu
Aeglane traav	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	Sama, mis 6-ndal kuul.
Keskmine traav	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	
Kiire traav	—	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	
Keskmine traav	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	
Sammu	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	
Aeglane traav	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	0,25	
Keskmine traav	0,5	0,5	0,75	1,0	1,0	1,0	
Kiire traav	—	0,5	0,5	0,5	0,75	0,75	
Keskmine traav	0,5	0,5	0,5	0,5	0,75	1,0	
Aeglane traav	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	
Sammu	0,5	0,5	0,25	0,25	0,25	0,25	
Kokku	4,0	5,0	6,0	6,25	6,75	7,0	

0,5—1,0-aastaste mävaravssade päevane treeningutee pikkus vahelduvate allüüridega, nagu tabelist 2 nähtub, on esimesel kuul 4,0 km, teisel kuul 5,0 km jne. Kuuendal treenimiskuul saavutatakse päevase tee pikkuse ülemmäär, s. o. 7 km.

III RÜHM

Tabel 3

1,5—2 aasta vanuste täkksälgude rühmitl treenimise plaan jooksuõuel või treeningringis vahelduvate allüüridega (kilomeetrites päevas)

Allüürid (liikumisviisid)	1. kuu	2. kuu	3. kuu	4. kuu	5. kuu	6. kuu	7. kuu
Aeglane traav	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	Sama, mis 6-ndal kuul.
Keskmine traav	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	
Kiire traav	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	
Keskmine traav	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	1,0	
Aeglane traav	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	
Sammu	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	
Keskmine traav	0,5	0,5	0,75	1,0	1,0	1,0	
Kiire traav	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0	
Keskmine traav	0,5	0,75	0,75	1,0	1,5	1,5	
Aeglane traav	0,5	0,75	1,0	1,0	1,0	1,0	
Sammu	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	
Kokku	5,5	7,5	8,5	9,5	10,0	10,0	

Tabeli 3 järgi on 1,5—2,0-aastaste täkksälgude rühmiti vahelduvate allüüridega treenimisel tee pikkus esimesel kuul 5,5 km, teisel kuul 7,5 km, ning suureneb kuni 5-nda kuuni, mil tee pikkuseks on 10 km.

Tabel 4

IV RUHM

1,5—2 aasta vanuste mäsälgude rühmiti treenimise plaan jooksuüel või treeningringis vahelduvate allüüridega (kilomeetrites päevas)

Allüürid (liikumisviisid)	1. kuu	2. kuu	3. kuu	4. kuu	5. kuu	6. kuu	7. kuu
Aeglane traav	0,25	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Keskmine traav	0,5	0,5	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0
Kiire traav	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0	1,5	1,5
Keskmine traav	0,25	0,25	0,5	0,5	1,0	1,0	1,0
Sammu	0,25	0,25	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Aeglane traav	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Keskmine traav	0,25	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Kiire traav	0,25	0,25	0,5	1,0	1,0	1,0	1,0
Keskmine traav	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Aeglane traav	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Sammu	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5	0,5
Kokku	4,25	4,75	6,0	6,5	7,5	8,0	8,0

Nagu tabelist 4 nähtub, on 1,5—2,0-aastaste mäsälgude rühmiti vahelduvate allüüridega treenimisel tee pikkus esimesel kuul 4,25 km, teisel kuul 4,75 km ning saavutab kuundal kuul ülemäära, mil tee pikkuseks on 8,0 km.

Igapäevane treenimine on siis õigesti läbi viidud, kui treenimise lõpetanud noorhobused on kergelt higised.

Treenimise lõpetanud hobuste rühm talvise treeningu puhul läheb kohe talli, sest külmade ilmade puhul ei või higiseid hobuseid välja seisma jätta — nad külmetuksid.

Treeningule lisaks viibivad noorhobused talveperioodil veel vabalt koplis keskmiselt kolm tundi päevas. Kui treenimine toimub hommikupoole, siis viibivad noorhobused koplis õhtupoole, ehk vastupidiselt.

NOORHOBUSTE ÕPETAMINE

Noorhobuste suunava kasvatamise üks olulisemaid võtteid on nende tööõpetamine. Sellega kujundame noorhobuste närvisüsteemi vastavalt neilt edaspidi nõutavatele ülesannetele.

Hobune reguleerib oma lihaste tegevust ja liigutusi närvisüsteemi kaudu. Närvisüsteemi vastavalt väljakujundamine harjutamise kaudu on noorhobuste kasvatamisel väga tähtis ülesanne. Kui tahame noorhobust õpetada mitmesuguseid töid sooritama ja inimese käsklusi kuulama, peame temas arendama nn. tingelisi reflekse. Teda õpetatakse riistastikku kandma, veoki ees rakkas olema; ta õpib käsklusi kuulama, harjub jõudu pingutama; tal harjub pikk samm ja kiire traav.

Noorhobuste tööõpetamine toimub järk-järgult. Imikueas silitatakse teda ja harjutatakse jala ülesvõtmist. Päitsete pähepanemisega ja käekõrval talutamisega alustatakse alates võõrutamisest. 1—2-aastast sälgu harjutatakse juba suuraudadega ning range ja muid rakmeid kandma. 2,0—2,5-aastaseks saavat sälgu õpetatakse veoki ette rakendatult vedama ja sõitma.

Veokiga harjutatakse esimestel päevadel lühematel distantsidel (3—4-kilomeetrilistel vahemaadel) ja mitte kauem kui 0,5 tundi päevas, algul sammu, siis traavi liikudes. Päev-päevalt suurendatakse tee pikkust 8—10 km-ni. Harjutuse ajal tuleb suure kannatlikkusega (treener peab olema rahuliku iseloomuga) õpetada noorele hobusele kõiki võtteid ja käsklusi: liikumise alustamist, pöörded, taganemist, allüüri muutmist, autost möödumist jne. Noor hobune ei oska treeneri käsklustele reageerida. Kui viimane muutub närviliseks, püüdes noort hobust oma taatele allutada ägedalt ja jõuga, siis muudab ta ka hobuse närviliseks ning treenimine annab halbu tulemusi. Hobune muutub peruks ja kartlikuks ning teda on raske tööl kasutada. Treeningsõite tuleb vahetevahel teha ka suurematel teedel, kus autosid liigub, et noor hobune nendega harjuks. Kolmeaastaselt rakendatakse noorhobuseid kergematele põllutöödele, esimesel kuul aga ainult $\frac{1}{2}$ — $\frac{2}{3}$ tööpäeva. Nelja-aastane hobune rakendatakse juba täie tööpäevaga kõikidele majapidamistöedele. Noorhobuseid tuleb õpetada töötama ka paarisrakendis, sest kolhoosides on soovitatav inimtööjõu kokkuhoiu ja töö parema organiseerimise mõttes kasutada rohkesti mitmerakendeid. Ka tuleb noorhobuseid õpetada ratsa sõitma.

Õpetamisel kasutatav hobuse riistastik peab olema sobiv ja tugev. Suuraudad peavad olema harilikud (mitte nn. kangraudad), normaalse paksusega, siledad ja keskelt paindega ühendatud. Suuraudade rõngad peavad olema suured, läbimõõduga 6—8 sm.

Noorhobuse õpetamisel kasutatavad rangid tuleb valida avarad,

mis kergesti üle pea lähevad. Et rangid õpetamisel üle pea ära ei tuleks, on tingimata vaja kasutada leisid.

Suurauad suhu ja rangid kaela peab asetama ettevaatlikult, sealjuures hobust meelitades. Ühelgi juhul ei tohi toimida hoolimatult ega vägivaldselt. Sel puhul hakkab hobune riistastikku kartma.

Erilist tähelepanu kogu õpetamise ja treeningu vältel tuleb pöörata naha seisukorrale rangide ja sedelga all ning suunurkades. Esimeste hõõrumis- ja pigistustundemärkide ilmumisel tuleb rakked õpetamine kuni tervenemiseni katkestada.

Noorhobuste õpetamisel on väga tähtis, et neile ei harjuks selliseid reflekse, nagu kartlikkus ning perutamine, ja et nad ei harjuks aeglast ja lühikest sammu käima. Tori Hobusekasvanduse eesrindlik treener sm. J. Tali õpetab noorhobuseid järgmiselt: ta kohtleb neid rahulikult, kannatlikult ja juba esimestest õpetamispäevadest alates sunnib hobust liikuma energiliselt pika sammuga. Ta ei luba treenimisel oma hoolealust kunagi «lonkida», vaid «pigistab» temast püsivalt ja järjekindlalt välja energilise ning pika sammu, kuni see omadus muutub harjumuseks.

Tori Hobusekasvanduses annab eelkirjeldatud noorhobuste treenimine ja õpetamine koos tugeva söötmisega ja eeskujuliku pidamisega häid tulemusi.

Hobused on alati värsked, elavad, energilised. Neil on suur söögiisu. Ei esine haigusi. Kasvuenergia on väga hea — ööpäevane kaaluive on kõrge.

Noorhobuste luustik ja lihastik arenevad hästi. Nad saavutavad täiskasvanud hobuse mõödud juba 2,5-aastaselt.

Kui tori tõugu hobused tavaliselt saavad täiskasvanuiks 3,0—3,5-aastaselt, siis on Toris noorhobuste kasvamise aega sellega lühendatud 0,5—1,0 aasta võrra.

Noorhobuste treenimisel ja õpetamisel on saavutanud häid tulemusi ka Abja rajooni Töö kolhoosi hobusefarmi juhataja sm. Hans Kahu. Linda Aasmaa kirjeldab¹ nimetatud kolhoosi noorhobuste treenimist järgmiselt: «Hans Kahu on ka oskuslik noorhobuste treenija. Ta alustab hobuse treenimist juba õige varakult. Paarinädalasele varsale hakkab ta päitseid pähe harjutama ja õpetab teda enda järel sammu käima. Ühe kuu vanuseid varssu kinnitab ta, kui varsa ema vankri ees on, päitse küljes oleva ohelikuga vankriaisa külge, lastes teda ema kõrval esialgu lühemaid ja pärast-

¹ Ajakiri „Sotsialistlik Põllumajandus“ nr. 10, 1951. a., lk. 758.

poole ikka pikemaid reise kaasa teha. Kuue kuu vanuselt, pärast võõrutamist, algab varssadel igapäevane traavimistreening. Kolhoosi noorhobuste talli taga on noorhobuste jaoks avar jooksuõu ja taraga piiratud jooksurada. Koos mõne traavimises juba väljatreenitud noorhobusega paneb H. Kahu pooleaastased varсад jooksurajale jooksma. Traavimine algab aeglaselt, siis hüüab treener noorhobused ikka kiiremale ja kiiremale traavile ning lõpetab jällegi aeglase traaviga. Traavimises juba vilunud noorhobustega koos õpivad 6-kuused varсад traavi kiiresti ära. Hans Kahu jälgib valvsalt, et noorhobused traavimisel end liialt ei väsitaks ega vahtu ei läheks. Seepärast laseb ta traavimistreeningu algul noorhobuseid traavida vaid 3—4 km, hiljem aga, kui koos harjumusega areneb ka noorloomade vastupidavus, laseb neil traavida kuni 10 km.»

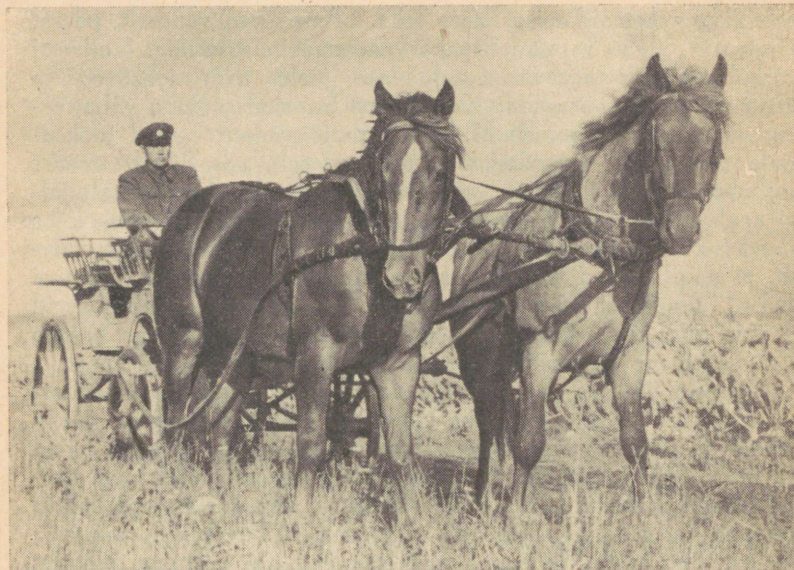
«Hobuste jõulisus ja vastupidavus ei olene ainult heast söödast ja korralikust tallist, vaid koos nimetatud tingimustega just järjekindlast ja püsivast treeningust,» ütleb Hans Kahu. «Varem esines mul mõningaid juhtumeid, kus noorhobuste rakendamisel loom suuraudade suhupanekut kartis. Nüüd harjutan juba aastast noorhobust suuraudu vastu võtma. Aegsasti harjutan neid kandma ka range ja sedelgat ning õpetan looma rakmeis sammuma ja keerama, juhtides teda tagantpoolt ohjadest, nagu oleks ta mõne veoki ees. Nii pole mul enam ühtegi juhtumit esinenud, et noorhobune oleks kartma või tõrkuma hakanud, kui olen teda esmakordselt veoki, vankri või ree või isegi põllutööriista ette rakendanud. Tänu eelnenud treeningule hakkab noorloom kohe sõnakuulelikult ja korralikult vedama ning töötama.»

Hans Kahu hoolas töö toob kolhoosile palju kasu. Möödunud aastal rajooni noorhobuste näitusel said Töö kolhoosi hästi hooldatud ja treenitud noorhobused I auhinna ning rahalisi preemiaid.

2—3-AASTASTE NOORHOBUSTE TREENIMINE

Üleliiduline Hobusekasvatuse Teadusliku Uurimise Instituut soovib 2-aastaste noorhobuste edasist treenimist teostada allpool esitatud kava kohaselt.

Pärast seda, kui noorhobused on saanud tabelites 1—4 antud jooksutreeningu ning veoks ja sõiduks on välja õpetatud, alustatakse nendega süstemaatilist veotreeningut. See toimub kuus päeva nädalas, seitsmendal päeval antakse täielik puhkus, võimaldades

Joon. 6. Tori Hobusekasvanduse treener Johann Tali noorhobuseid paarisrakendis õpetamas.

lühikest aega jalutada. Hobuste tööle kasutamise puhul neid ei treenita, sest töö oma iseloomult on treening. Kui hobused on töölt vabad kauem kui neile puhkuseks on vaja, siis tuleb neid treenida.

Treenimist on soovitatav läbi viia vahelduvate allüüridega ühesuguse koorma raskuse ja hobuse veojõutarbega kuue kuu jooksul, nii nagu see ette nähtud tabelis 6. Iga kuu järel muudetakse ainult treeningul läbitava maa pikkust ühel ja teisel allüüril.

Seitsmendal ja kaheksandal kuul on ette nähtud treenida nädala jooksul kolmel viisil erineva raskuse- ja veojõutarbega koormatega ning erinevate allüüridega ja distantsidega (tabelid 7 ja 8).

Enne, kui edasi minna treenimise üksikasjalise käsitluse juurde, peatume lühidalt hobuse veojõu ja tööhulga ning koorma veojõutarbe mõistetel. Veojõu all mõistetakse seda jõudu, mida hobune kulutab veoki või põllutööriista edasivedamiseks või töö sooritamiseks. Veojõudu mõõdetakse kilogrammides.

Hobuse veojõu mõõtmiseks kasutatakse eririista — dünamomeetrit. See on vedrukaalu põhimõttel töötav aparaat. Ka on võimalik veojõudu matemaatiliselt välja arvutada.

Veojõu mõõtmiseks asetatakse dünamomeeter veoki või põllutööriista ja hobuse veokolgi vahele selliselt, et kogu jõud, millega hobune veab, kulgeb läbi dünamomeetri. Dünamomeetri puudumisel saab koorma veojõutarvet välja arvutada tabeli 5 abil.

Tabel 5

Tabel koorma veojõutarbe arvutamiseks

(Koostatud Üleliidulise Hobusekasvatuse Teadusliku Uurimise Instituudi poolt)

Tee olukord (tõusude ja langusteta)	Veojõutarve iga 100 kg koorma raskuse kohta		
	Harilikul raudtelgedega vankril	Reel	Vojeikovi kelgul
Vankriteedel			
1. Kuiv, tambitud	5 kg	50 kg	40 kg
2. Kuiv, vähetambitud	7 "	50 "	40 "
3. Tolmune, tambitud	7 "	50 "	40 "
4. Porine	10 "	35 "	—
Lumeteedel			
1. Läbisõidetud, nõrga külmaga	—	4 "	4 "
2. Läbisõidetud, suure külmaga	—	6 "	6 "
3. Läbisõitmata	—	8 "	8 "

Teades koorma kaalu, võime antud tabeli järgi välja arvutada selle veojõutarbe. Selle teadmine on vajalik hobuste treenimisel ja veojõudluskatsetel. Näiteks vankri vedamiseks, mille kaal koos sõitjaga on 300 kg, vajab hobune kuival tambitud teel 15-kilogrammist veojõudu. Kui hobuse veojõu suurus on 35 kg, siis suudab ta kuival tambitud teel vedada koorma, mille kaal on 700 kg. Samal teel võib 60 kg veojõuga hobusel koorma raskuseks olla koos sõitjaga ja vankriga 1200 kg.

200 kg veojõu puhul võib kuival tambitud teel olla koorma kaal koos vankri ja sõitjaga 4000 kg. Samasugust veojõudu on vaja kuival tambitud teel Vojeikovi kelgu vedamisel (joonis 7), mille kaal on 500 kg.

Tabel 6

2 aasta vanuste hobuste üksik- ja paarisrakendis treenimise plaan

Allüürid	1. kuu	2. kuu	3. kuu	4. kuu	5. kuu	6. kuu
Aeglane traav	0,5 km	0,5 km	1 km	1 km	1 km	1 km
Sammu	0,5 "	0,5 "	0,5 "	0,5 "	0,5 "	0,5 "
Aeglane traav	1,0 "	0,5 "	0,5 "	1,0 "	1,5 "	2,0 "
Traav	0,5 "	1,0 "	1,5 "	2,0 "	2,0 "	1,75 "
Kiire traav	—	—	—	—	—	0,25 "
Sammu	1,5 "	1,5 "	1,5 "	1,5 "	1,5 "	2,0 "
Aeglane traav	1,0 "	2,0 "	2,0 "	2,0 "	2,5 "	2,5 "
Sammu	1,0 "	1,0 "	1,0 "	1,0 "	1,0 "	1,0 "
Kokku	6,0 "	7,0 "	8,0 "	9,0 "	10,0 "	11,0 "

Niisugune treening 2-aastastele hobustele selle plaani järgi on mõeldud saaniga lumeteel ja vankriga kruusateel järgmise koormaga:

Hobuse tüüp	Raskus saanil või vankril koos sõitjaga	Veojõutarve
Kerged veohobused	300 kg	15—20 kg
Rasked "	400 "	20—30 "

Tabel 7
2-aastaste kergemat tüüpi veohobuste treenimise plaan üksik- ja paarisrakendis (teine periood)¹

Nädala päevad ja allürid	Treenimisviis	Mõõtühik	7. kuu				8. kuu			
			1. nädal	2. nädal	3. nädal	4. nädal	5. nädal	6. nädal	7. nädal	8. nädal
Esmaspäev ja neljapäev — sammuliikumine	Veojõud Allüür: sammu Veojõud viimasel 100 meetril	kg km kg	35 10 100	40 10 110	45 10 120	50 10 130	55 10 140	60 10 150	65 10 160	70 10 170
Teisipäev ja reede — vahelduva-aeglane traav	Veojõud Allüürid: sammu aeglane traav sammu aeglane traav sammu aeglane traav sammu kokku päevas	kg km " " " " " " " "	20 1 2 1 2 1 1 1 1 9	20 1 2 1 2 1 1 1 1 10	25 1 3 1 2 1 2 1 1 11	25 1 3 1 3 1 2 1 1 12	30 1 3 1 3 1 3 1 1 13	30 1 4 1 3 1 3 1 1 14	35 1 4 1 4 1 3 1 1 15	35 1 4 1 4 1 3 1 1 16
Kesknädal ja laupäev — vahelduvate allüüridega liikumine	Veojõud Allüürid: aeglane traav sammu aeglane traav traav sammu aeglane traav traav kiire traav sammu kokku päevas	kg km " " " " " " " " "	15 1 1 2 1 1 2 0,75 0,25 1 10	15 1 1 1,5 1 1,5 2 0,5 0,5 1 10	15 1 1 1,5 1 1 2 0,5 0,5 1 10	15 1 1 1,5 2 1 1,5 0,75 0,75 1 10	15 1 1 2 1 1 1 1 1 1 10	15 1 1 2 2 1 1 0,75 1,25 1 10	15 1 1 2 2 1 1 1 1 1 10	15 1 1 2 2 1 1 0,5 0,75 1,75 1 10
Pühapäev	Hobuste kaalumine ja jalutamine	"	10	10	10	10	10	10	10	10

¹ Kergemat tüüpi veohobuste hulka kuuluvad eesti ja tori tõugu TB hobused.

Tabel 8

2-aastaste raskemat tüüpi veohobuste treenimise plaan üksik- ja paarisrakendis (teine periood)¹

Nädala päevad ja allürid	Treenimisviis	Mootühik	7. kuu				8. kuu			
			1. nädal	2. nädal	3. nädal	4. nädal	5. nädal	6. nädal	7. nädal	8. nädal
Esmaspäev ja neljapäev	Veojõud	kg	55	60	65	70	75	80	85	90
— sammuliikumine	Allüür: sammu Veojõud viimasel 100 meetril	km kg	10 160	10 170	10 180	10 190	10 200	10 210	10 220	10 230
Teisipäev ja reede	Veojõud	kg	25	25	30	30	35	35	40	45
— vahelduvate allüüridega liikumine	Allüürid: sammu aeglane traav sammu aeglane traav sammu aeglane traav sammu kokku päevas	km " " " " " " " " " " " " " "	1 2 1 2 1 1 1 9	1 2 1 2 1 2 1 10	1 3 1 2 1 2 1 11	1 3 1 3 2 2 1 12	1 3 1 3 1 3 1 13	1 4 1 3 1 3 1 14	1 4 1 4 1 3 1 15	1 4 1 4 1 4 1 16
Kesknädal ja laupäev	Veojõud	km	20	20	20	20	20	20	20	20
— vahelduvate allüüridega liikumine	Allüürid: aeglane traav sammu aeglane traav sammu aeglane traav traav kiire traav sammu kokku päevas	kg " " " " " " " " " " " " " " " "	1 1 2 1 1 2 0,75 0,25 1 10	1 1 1,5 1,5 1 2 0,5 0,5 1 10	1 1 1,5 1,5 1 2 1,5 0,75 0,75 1 10	1 1 1,5 2 1 2 1,5 0,75 0,75 1 10	1 1 1 2 1 2 1 1,25 1,25 1 10	1 1 1 2 1 2 1 1,5 1,5 1 10	1 1 1 2 1 2 1 1,5 1,5 1 10	1 1 1 2 1 2 1 0,5 0,75 1,75 1 10
Pühapäev	Hobuste kaalumine ja jalutamine	"	10	10	10	10	10	10	10	10

¹ Raskemat tüüpi veohobuste hulka kuuluvad tori tõugu TA ja eesti-ardenni tõugu hobused.

kui ka paarisrakendis treeninguks. Paarisrakendis treenimist alustatakse neljandast treeningukuust ja sellise arvestusega, et kuuendal kuul paarisrakendiga töö oleks viidud 4 päevale nädalas.

Tabelis 6 ette nähtud kaheaastaste hobuste treenimise teine periood soovitatakse teostada ühehobuserakendis ainult kesknädalal ja laupäeval, muul ajal aga kahehobuserakendis. Viimasel treeningukuul esmaspäeval ja neljapäeval ettenähtud lõppvedu 100-meetrisel distantsil suurt veojõutarvet nõudva koormaga soovitatakse samuti läbi viia ühehobuserakendis.

Kogu treeningu ja katsete ajal peavad zoo-veterinaartöötajad pidevalt jälgima hobuste tervislikku seisundit ja sisse seadma päevaraamatu hobuste treenimise, söötmise ja tervisliku seisundi kohta märkuste tegemiseks.

TÄISKASVANUD HOBUSTE TREENIMINE

Täiskasvanud hobustest on spetsiaalne treenimine vajalik sugutäkkudele ja võistluseks ettevalmistatavatele hobustele. Treenimise otstarbel võib sugutäkke kasutada poole tööpäeva ulatuses üksikrakendis põllumajanduslikel töödel, kuid mitte suurema kui 60 kg veojõuga.

Sugutäkkudele on treenimine vajalik nende sperma kvaliteedi parendamiseks, täku üldise elujõu, energia ja söödakasutuse tõstmiseks ning haigustele vastupanuvõime suurendamiseks. Võistlusteks ettevalmistamiseks on peale loetletute veel vaja arendada hobuste jõudu ja vastupidavust nii veos kui sõidus.

Tori hobusekasvanduses teostatakse täiskasvanud tõuhobuste (märade ja täkkude) individuaalselt treenimist võistlusteks ettevalmistamiseks treener J. Tali poolt alljärgneva kava kohaselt ühekuuse perioodina:

1.	päev	vedu	6	km
2.	„	sõit	6	„
3.	„	vedu	6	„
4.	„	sõit	6	„
5.	„	vedu	8	„
6.	„	sõit	8	„
7.	„	puhkus		
8.	„	vedu	10	„
9.	„	sõit	10	„

10.	päev	vedu	10	km
11.	"	sõit	10	"
12.	"	vedu	12	"
13.	"	sõit	12	"
14.	"	puhkus		
15.	"	vedu	12	"
16.	"	sõit	12	"

17.	päev	e. lõunat	vedu	6	km,	p. lõunat	sõit	6	km
18.	"	"	"	6	"	"	"	6	"
19.	"	"	"	7	"	"	"	7	"
20.	"	"	"	7	"	"	"	7	"
21.	"	puhkus							
22.	"	e. lõunat	vedu	8	km,	p. lõunat	sõit	8	"
23.	"	"	"	8	"	"	"	8	"
24.	"	"	"	10	"	"	"	10	"
25.	"	"	"	10	"	"	"	10	"
26.	"	"	"	12,5	"	"	"	12,5	"
27.	"	puhkus							
28.	"	e. lõunat	vedu	8	km,	p. lõunat	sõit	8	"
29.	"	"	"	6	"	"	"	6	"
30.	"	puhkus ja jalutus							
31.	"	katse või võistlus							

Veokoorma raskuseks treenimisel on:

1.— 8.	päevani	800	kg
9.—16.	"	1000	"
17.—26.	"	1200	"
27.—30.	"	800	"

Kui tee on raske, siis vähendatakse koormat. Sõidul on 1—2 inimest vankril. Sõidetakse algul aeglast, hiljem hoogsat traavi. Sõidu algul, keskosas ja lõpul liigutakse lühikest aega sammu.

Sugutäkkudele ja üle kahe aastastele sälgudele, keda ei valmis-tata ette võistlusteks ja kes on päitsetega, suuraudadega ja käekõr-val talutamisega juba harjunud, on rühmatreenimise asemel kasulik individuaaltreenimine kõie otsas ringjooksuna jooksuõuel (manee-žis) tabelis 9 toodud plaani kohaselt.

Töölt vabade sugutäkkude ja -märade treenimise plaan

Sugutäkkude treenimine		Märade treenimine (2,5-aastasest kuni tiinestumiseni)	
Allüürid (liikumisviisid)	km	Allüürid (liikumisviisid)	km
Aeglane traav	0,5	Aeglane traav	0,25
Keskmine traav	0,5	Keskmine traav	0,25
Kiire traav	2,0	Kiire traav	2,0
Keskmine traav	0,5	Keskmine traav	0,5
Aeglane traav	0,5	Aeglane traav	0,5
Keskmine traav	1,0	Keskmine traav	1,5
Kiire traav	1,0	Kiire traav	0,5
Keskmine traav	1,0	Keskmine traav	1,0
Aeglane traav	0,5	Aeglane traav	0,5
Sammu	0,5	Sammu	0,5
Kokku		Kokku	
	8,0		7,5

Jooksu ajaks on sel juhul vahelduvate allüüridega (aeglane, keskmine, kiire, aeglane traav, samm) 0,5—0,75 tundi, kattes selle ajaga 5—10 km. Mõõtes ära ringi diameetri, võib välja arvutada, mitu ringi peab hobune jooksma, et päevane treenimisplaan täidetud oleks. Treenimisel tuleb iga 8—10 ringi järel anda hobusele vastassuunaline liikumine, et vältida tekkivat uimasust.

Sellise treenimise läbiviimiseks tuleb soetada 12—15 m pikkune köis, mille otsas on lõks köie kinnitamiseks päitserõnga külge, teine aga on punutud aasaks — käepidemeks.

Ülepäeviti tuleb tätku, eriti paaritushooajal, treenida maneeži-treeningu asemel veoki ette rakendatult. Sõidumaa pikkuseks sel juhul on 5—10 km. Sõidetakse vahelduvalt sammu, aeglast, kesk- mist ja kiiret traavi ning lõpetatakse sammuliikumisega. Täku tööle kasutamisel treeningu otstarbel tuleb ta rakendada kergematele majapidamise sisetranspordi-töödele, nagu seda on juurvilja- või koresöödavedu tallide juurde jne. Selleks tuleb täkk usaldada kõige hoolikamale ja asjatundlikumale tallimehele. On otstarbekohane teostada treenimist hommikupoole, õhtupoole aga võimaldada sugu- tākule 3—4 tunni vältel tarandikus või koplis vabalt liikuda. Sel- leks tuleb igasse kolhoosi paarituspunkti talli lähedale soetada

0,2—0,5 ha suurune täkukoppel. Koppel tuleb piirata nelja- kuni viielatilise 2 m kõrguse taraga.

Eeskujulikuks tuleb pidada Antsla rajooni Pioneeri kolhoosi ja Rapla rajooni Uue Elu kolhoosi täkukoppleid. Pioneeri kolhoosi hobuste töufarmi juhataja Aksel Leok mainib, et koppel sugutäkule on vajalik nii suvel kui talvel. Täkk saab seal vabalt liikuda värskes õhus ja päikesepaistel ning süüa suvel ka värsket vitamiinirikast rohtu. See on täku arenemiseks ja ta suguvõime tõstmiseks tingimata vajalik. Uue Elu kolhoosi zootehnik Rudolf Saveli on täkukopli alla eraldanud 2 ha kultuurrohumaad. Kopli piiridesse on jäänud ka kuusesalu, mis annab varju kõrvetava päikese, vihmade ja külmade tuulte ning lumesadude eest. Koplisse on asetatud ka söim heintega.

Eespool toodud täiskasvanud hobuste treenimise plaan on lihtsus-
tatud treenimisviis. Selle järgi tuleb treenida hobuseid igas kol-
hoosis ja sovhoosis.

Kus on vajalik hobuseid spetsiaalselt veojõudluskatseteks ette valmistada, seal peab kasutama Üleliidulise Hobusekasvatuse Teadusliku Uurimise Instituudi poolt soovitatavat alljärgnevat trenni-
misplaani:

Kõiki 3-aastasi ja vanemaid hobuseid, kes on määratud katseteks, peab terve aasta kestel, kuni nende katseteks ettevalmistamise alguseni, iga päev pool tööpäeva kasutama majapidamistöodel treeningu korras veojõuga, mis ei ületa 60 kg väikestele ja 80 kg suurtele hobustele. Koormus transpordi- ja põllutöodel ei tohi olla suurem tavalisest tööhobustele määratud koormusest samas majandis.

Kui ei ole võimalusi nende hobuste kasutamiseks majapidamis-
töodel, on paratamatult tarvilik nende treenimine terve aasta kestel vahelduvate allüüridega, mitte vähem kui 6-kilomeetrilisel distant-
sil päevas.

Kolmeaastaste ja vanemate hobuste ettevalmistus katseteks toi-
mub kahe kuu jooksul tabelite 10 ja 11 kohaselt.

Tabel 10

4—6-aastaste kergemat ja raskemat tüüpi veohobuste treenimise plaan

Nädala päevad ja allüürid	Treenimisviis	Mõõtühik	1. kuu				2. kuu						
			1. nädal	2. nädal	3. nädal	4. nädal	5. nädal	6. nädal	7. nädal	8. nädal			
Esmaspäev ja neljapäev — sammuliikumine	Veojõud:												
	a) kergemat tüüpi veohobused, vanus 4—6 a.	kg	50	55	60	65	70	75	80	85			
	b) raskemat tüüpi veohobused, vanus 4—6 a.	"	70	75	80	85	90	95	100	105			
	Allüürid:												
	sammuliikumine	km	10	10	10	10	10	10	10	10			
	Veojõud viimasel meetril:												
	a) kergemat tüüpi veohobused, vanus 4—6 a.	kg	130	140	150	160	170	180	190	200			
	b) raskemat tüüpi veohobused, vanus 4—6 a.	"	200	210	220	230	240	250	260	270			
Teisipäev ja reede — muutuvate allüüridega liikumine	Veojõud:												
	a) kergemat tüüpi veohobused, vanus 4—6 a.	kg	30	30	35	35	40	40	45	45			
	b) raskemat tüüpi veohobused, vanus 4—6 a.	"	35	35	40	40	45	45	50	55			
	Allüürid:												
	sammuliikumine	km	1	1	1	1	1	1	1	1			
	aeglane traav	"	2	2	3	3	3	3	4	4			
	sammuliikumine	"	1	1	1	1	1	1	1	1			
	aeglane traav	"	2	2	2	3	3	3	4	4			
	sammuliikumine	"	1	1	1	1	1	1	1	1			
	aeglane traav	"	1	1	2	2	2	3	3	4			
	sammuliikumine	"	1	1	1	1	1	1	1	1			
	kokku päevas	"	9	10	11	12	13	14	15	16			

Kesknädalal ja laupäeval — muutuvate allüüridega liikumine	Veojõud:		kg	25	25	25	25	25	25	25	25
	a) kergemat tüüpi veo- hobused, vanus 4—6 a. b) raskemat tüüpi veo- hobused, vanus 4—6 a.	"	"	30	30	30	30	30	30	30	30
Allüürid: aeglane traav sammu aeglane traav traav sammu aeglane traav traav kiire traav sammu kokku päevas	km	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	"	2	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
	"	1	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	"	2	2	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5	1,5
	"	0,75	0,5	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75	0,75
	"	0,25	0,5	0,75	0,75	1	1,25	1,5	1,75	2	2
	"	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
	"	10	10	10	10	10	10	10	10	10	10

Pühapäev
Hobuste kaalumine ja
jalutamine

Tabel 11

3-aastaste kergemat ja raskemat tüüpi veohobuste treenimise plaan

Nädala päevad ja allüürid	Treenimisviis	Mõõtühik	1. kuu				2. kuu						
			1. nädal	2. nädal	3. nädal	4. nädal	5. nädal	6. nädal	7. nädal	8. nädal			
Esmaspäev ja neljapäev — sammuliikumine	Veojõud:												
	a) kergemat tüüpi veohobused	kg	45	50	55	60	65	70	75	80			
	b) raskemat tüüpi veohobused	"	65	70	75	80	85	90	95	100			
	Allüür:	km	10	10	10	10	10	10	10	10			
	Veojõud viimasel 100 meetril:												
	a) kergemat tüüpi veohobused	kg	120	130	140	150	160	170	180	190			
	b) raskemat tüüpi veohobused	"	190	200	210	220	230	240	250	260			
	Veojõud:												
Teisipäev ja reede — muutuvate allüüridega liikumine	a) kergemat tüüpi veohobused	kg	25	25	30	30	35	35	40	40			
	b) raskemat tüüpi veohobused	"	30	30	35	35	40	40	45	50			
	Allüürid:	km	1	1	1	1	1	1	1	1			
	sammu aeglane traav	"	2	2	3	3	3	3	4	4			
sammu aeglane traav	"	1	1	1	1	1	1	1	1				
sammu aeglane traav	"	2	2	2	3	3	3	4	4				
sammu aeglane traav	"	1	1	1	1	1	1	1	1				
sammu aeglane traav	"	1	2	2	2	3	3	3	4				
sammu kokku päevas	"	9	10	11	12	13	14	15	16				

Veojõud:		20	20	20	20	20	20	20	20
Kesknaðal ja laupäev — muutuvate allüüridega liikumine	a) kergemat tüüpi veo- hobused	20	20	20	20	20	20	20	20
	b) raskemat tüüpi veo- hobused	25	25	25	25	25	25	25	25
	Allüürid:								
	aeglane traav	1	1	1	1	1	1	1	1
	sammu	1	1	1	1	1	1	1	1
	aeglane traav	2	1,5	1	1	1	1	1	1
	traav	1	1,5	2	2	2	2	2	2
	sammu	1	1	1	1	1	1	1	1
	aeglane traav	2	2	1,5	1,5	1	1	1	1
	traav	0,75	0,5	0,75	0,5	0,75	0,5	0,75	0,5
	kiire traav	0,25	0,5	0,75	1	1,25	1,5	1,75	2
	sammu	1	1	1	1	1	1	1	1
	kokku päevas	10	10	10	10	10	10	10	10

Pühapäev
Hobuste kaalumise ja
jalutamise

Selle plaani erinevus tabelitest 7 ja 8 seisab kolme-, nelja- ja kuueaastaste hobuste treeningukoormuse tõstmises.

Distants ja allüüride järjestus jääb kõikidel hobustel ühesuguseks.

Kolmeaastasi ja vanemaid hobuseid on soovitatav treenida üksikrakendis ainult töödel, mis on ette nähtud kesknädalaks ja laupäevaks.

Teisel treeningukuul on esmaspäeviti ja neljapäeviti samuti soovitatav treenimist viia läbi ühehobuserakendis.

Kõigil treenimisperioodidel tuleb päevaraamatusse sisse kanda kõik tööd, mis hobused teevad, samuti nende tervise ja keha seisund.

Hobuste treenimine tuleb läbi viia tasasel, ilma languste ja tõusudeta teel, kusjuures hobuseid tuleb tingimata treenida nii ühes kui teises veosuunas.

TREENIMISINVENTAR

Treenimise normaalseks ja edukaks läbiviimiseks on vaja aegsasti ette valmistada ja muretseda vastavat inventari iga 4 hobuse kohta järgmisel hulgal:

Päitseid	4
Valjaid	4
Range (tellitavaid)	2
Sedelgaid	2
Sedelgavöösid (kahekordsed)	2
Ohje	2
Lookasid	2
Trenged	2 paari
Rinnarihmu	1 paar
Tiislirihmu	1 paar
Vankreid	1
Regesid	1
Kelkused (Vojeikovi süsteemi)	1
Treenimissadulaid	1
Dünamomeetreid	1
Stardikell igale treenerile	1

Vankritest peab olema 50% ühehobuse- ja 50% kahehobusevankreid.

SÖÖTMINE JA HOOLDAMINE TREENIMISE AJAL

Treeninguil olevaile noorhobustele tuleb määrata sellised söödaratsioonid, mis võimaldavad neil areneda ja kasvada ning mis ühtlasi taastavad nende energiakulu treenimisajal.

Selliste söödaratsioonide näitena esitame Tori Hobusekasvanduse treeningul olevate noorhobuste talvised söödaratsioonid:

Kuni 1-aastased võõrutatud varsad saavad päevas:

Põld- või kultuurniiduheina	4—5 kg
Jõusööta (70% kaerajahu + 30% nisukliisid ja õli- kooke)	3,5—4,5 kg
Söödajuurvilja (punast porgandit)	3—4 kg
Söödakondijahu	35 g
Keedusoola	25 g
Kalamaksaõli ja koobaldit (vajaduse korral arsti ettekirjutusel)	

1—2-aastased sälud saavad päevas:

Põld- või kultuurniiduheina	6 kg
Suviviljapõhku	2 kg
Jõusööta (70% kaerajahu + 30% nisukliisid ja õli- kooke)	3,5—4,5 kg
Juurvilja (söödapeeti või punast porgandit)	4—5 kg
Söödakondijahu	35 g
Keedusoola	25 g
Koobaldit (vajaduse korral arsti ettekirjutusel)	

Jõusööda ja juurvilja alammäär on ette nähtud määrasälgudele, ülemmäär täkksälgudele.

2—3-aastased sälud saavad päevas:

Esimesel treeninguperioodil (tabel 6)

Põld- või kultuurniiduheina	7 kg
Jõusööta (70% kaerajahu + 30% nisukliisid ja õli- kooke)	3—4 kg
Juurvilja	4—5 kg

Söödakondijahu	40 g
Keedusoola	30 g

Teisel treeninguperioodil (tabel 7)

Põld- või kultuurniiduheina	4—5 kg
Niidetud rohtu	23—30 kg
Jõusööta (70% kaerajahu + 30% nisukliisid ja õli- kooke	3—4 kg
Kui rohtu veel ei ole, siis asendada heintega	8—10 kg
Söödakondijahu	40 g
Keedusoola	30 g

Alates maikuu viimasest dekaadist kuni sügisel maa külmumiseni, karjatatakse noorhobuseid kultuurkopleis. Koplid on varustatud kaevudega ja sälud jäävad koplisse ka ööseks. Suvel, karjamaaperioodil, antakse lisaks jõusööta 1—2 kg päevas.

Otstarbekohaseks kasutamiseks on Tori Hobusekasvanduses kogu suviseks hobuste karjatamiseks määratud rohumaade pindala jaotatud 6-ks kopliks. Kaks kõige paremat keskuse lähedal asuvat koplit on võõrutatud varssade kasutamiseks. Viimaseid karjatatakse neis kopleis vaheldumisi selliselt, et sel ajal, kui ühes koplis toimub karjatamine, on teine koppel järelkasvamas. Vahetus toimub, olenedes varssade arvust ja rohukasvu intensiivsusest, iga 3—4 nädala järel. Mõnel aastal, kui rohukasv on eriti intensiivne või kui varssade võõrutamine ja emadest eraldi koplisse paigutamine toimub hilisemal ajal, näiteks juuli algul, niidetakse üks koppel heinakaks. Paremus järjekorras järgmine koppel kuulub varssadega märadele koos märasälgudega. 1—2-aastased täkksälud eraldatakse erirühma ja neid karjatatakse eraldi koplis. Tööhobustele kuulub kaks väiksema pindalaga koplit, seal viibivad tööhobused öösel ja tööst vabal ajal.

Koplid on piiratud 1,5 meetri kõrguse kolmelatilise taraga (okasraadi kasutamine ei ole sobiv, sest see võib hobuseid vigastada) ja on varustatud looduslike joogikohtadega (jõekaldal) või kaevudega. Kõrvetava päikesepaiste, vilude tuulte ja vihma eest varju leidmiseks on koplites kasvamas üksikud puudesalud.

Kolhoosid, kus noorhobuste kultuurkoplid puuduvad, peavad need kohe soetama. Tuleb täiesti iganenuks pidada moodust, kus sälge karjatatakse suvel looduslikul, vähese saagianniga võsastunud karjamaal või peetakse koguni tallis. Sälud ei saa säarastelt karja-

maadelt vajalikul hulgal söötasid ja känguvad ega saa neist häid sugu- või tööhobuseid.

Kolhooside maakorraldusel tuleb tingimata leida pindalad hobuste kultuurkoplite rajamiseks. Võõrutatud varssade koplid tuleb rajada võimalikult parema rohukasvuga pindalale majandi keskuse või hobusefarmi lähedusse, sest võõrutatud varssade kasv ja areng vajab alalist kontrollimist. Ka tööhobuste koplid peavad asuma tallide läheduses. See võimaldab hobuste paremat söötmist, hooldamist ja intensiivsemat töölekasutamist (lüheneb miinimumini aegaviitev karjamaale ja tagasikõndimine). Ülalnimetatud koplite alla on soovitav võtta sellised pindalad, milliseid ei saa kasutada põldudena ega heinamaadena, nagu jõgede ja ojade kaldad ning ebatasase reljeefiga, künklikud maatükid. 1—2-aastaste sälgude kultuurkoplid võivad asuda kaugemates piirkondades. Sinna on vaja soetada jootmisvõimalused ja rajada välilaagrid, kus oleks võimalik ka lisaöödana jõusöötta anda. Noorhobused lähevad sinna kevadel ja tulevad tallidesse tagasi sügisel.

Eeskujulikuks tuleb pidada Rapla rajooni Uue Elu kolhoosi sälgude kopleid. Need on hea rohukasvuga ja sälud arenevad seal hästi. Uue Elu kolhoosis, kus on saadud 1952. a. tõuhobuste müügist ligi 100 000 rubla sissetulekut, pannakse väga suurt rõhku hobuste kultuurkopleile. «Varsad ja sälud arenevad siin silmanähtavalt hästi,» tähendab kolhoosi zootehnik Rudolf Saveli. «Oleme piiranud koplid lattidest taraga ja varustanud joogikohtadega. Osas kopleis on looduslikud joogikohad oja ja jõe näol, mõnesse oleme kaevanud kaevud. Sälud viibivad siin päeval ja öösel kevadest kuni sügiseni. Kokku on meil hobusekopleid 5. Noorhobused oleme neisse rühmitanud nii, et võõrutatud varssadele ja imetavatele märadele koos varssadega oleme andnud kõige parema rohukasvuga koplid. Täksälgudel on eri koppel ja märasälgusid karjatatakse neljandas koplis. Ka tööhobustele on omaette koppel, kus nad viibivad tööst vabal ajal.»

Jõgeva rajooni Tee Võidule kolhoosis, kus hobuste tõufarmi juhatajaks on Endel Koorts, on noorhobuste jaoks hea rohukamara kultuurkoplid. Sm. E. Koorts on oma kogemuste põhjal jõudnud arvamisele, et ilma kultuurkopliteta ei ole üldse võimalik tõunoorhobuseid kasvatada.

Tori Hobusekasvanduse sugutäkkude päevane söödaratsioon treenimisperioodil on järgmine:

Põldheina (liblikõieliste ja kõrreliste segu)	10 kg
Jõusööta (70% kaerasõmerikku + 30% nisukliisid ja õlikooke)	4,5—6,0 kg
Juurvilja (söödapeet ehk punane porgand)	6 kg
Keedusoola	30 g
Söödakondijahu	50 g
Päevane söödaratsioon 3-aastastele ja vanematele hobustele, keda kahekuusel treenimisperioodil (tabel 9) ette valmistatakse katseteks, on järgmine:	
Niidurohtu (liblikõieliste ja kõrreliste segu)	23—30 kg
Põldheina	4—5 kg
Jõusööta (70% kaerasõmerikku + 30% nisukliisid ja õlikooke)	7—8 kg
Niidurohu puudumisel asendada heintega	10—12 kg
Keedusoola	30 g
Söödakondijahu	40 g

Orienteerivaks aastaseks jõusööda vajaduseks treeningu ja katsete ajal tuleb 2—3-aastastele hobustele arvestada 20—30 ts.

Jõusööta tuleb anda kaertena, nisukliidena, linakookidena või muude õlikookidena.

Söötmis- ja tallirežiimi teostatakse talveperioodil alljärgneva päevakava kohaselt:

Kell	5.00	—	heina $\frac{1}{3}$ normist
„	7.30	—	juurvilja $\frac{1}{2}$ normist
„	8.00	—	jootmine
„	8.15	—	jõusööta $\frac{1}{2}$ normist
„	8.30	— 12.00	— puhastamine ja treenimine
„	12.00	—	heina $\frac{1}{2}$ normist
„	13.00	—	juurvilja $\frac{1}{2}$ normist
„	14.00	— 17.00	— puhastamine ja jalutamine väljas tarandikus, talli korrastamine
„	17.00	—	jootmine
„	17.15	—	jõusööta $\frac{1}{2}$ normist
„	17.45	—	heina $\frac{1}{3}$ normist
„	21.30	—	söödapõhku täisnorm

Üleminekut ühelt söödalt teisele, näiteks heinalt rohule, tuleb teostada pikkamööda, umbes nädala jooksul.

Niidetud rohtu tuleb anda värskel, mitte lasta närtsida ega soojaks minna.

Söödaratsioonid treenitavail hobustel tuleb täpsustada, jälgides igapäevase kontrollimisega nende toitumust, töövõimet ja arengut. Treenimise ajaks tuleb läbi viia täpne hobuste kontrollkaalumine ja mõõtmine.

Kui on märgata mõne hobuse lahjumist ja arengus mahajäämist, siis tuleb söödaratsiooni kohe suurendada.

Iga treenitava hobuse kohta tuleb pidada sellekohases treeningu- raamatus individuaalset arvestust.

Treenimise ajal tuleb hobuseid süüta vähemalt 4 korda päevas.

Jootmine ja jõusööda andmine ei tohi toimuda mitte varem kui 1,5 tundi enne treenimise algust, samuti mitte varem kui 2 tundi pärast treenimise lõppu.

Erilist tähelepanu ja suurt hoolikust tuleb pöörata kapjadele. Neid peab sepp-rautaja asjatundlikult ja õigeaegselt iga kuue nädala järel värkima. Tallimees peab iga päev oma hoolealustest hobuste kapju puhastama. Rautatud hobuseid tuleb ümber rautada ainult vajaduse korral.

Treenitavaid hobuseid tuleb puhastada kaks korda päevas.

Pärast treenimist ja rakmetest vabastamist tuleb hobuseid oheliku otsas vähemalt pool tundi jalutada.

Treenimisel olevad noorhobused tuleb vabal ajal lasta jalutuseks tarandikku.

TREENINGUPUNKTID

Alates 1952. aastast tegutsevad vabariigis rajoonidevahelised põllutööhobuste treeningupunktid. Neid on arvult kaheksa. Eesrindlikumad on Põltsamaa, Rapla ja Vändra rajoonis asuvad treeningupunktid. Treeningupunktide ülesanne on plaanikohaselt ja süstemaatiliselt treenida 2,5—4,0-aastasi tõutäkke ja -märasid, et neid välja arendada kõrgeväärtuslikeks suguhobusteks.

Treeningupunktid omavad kvalifitseeritud treenerid, on varustatud tallidega, treenimisinventariga ja vastava maa-alaga treenimisteede, väljakute ning hobuste koplite asutamiseks.

Kokkuleppel kolhooside juhatustega võtavad treeningupunktid kolhoosidest lepingu alusel treenimiseks parimaid tõunoorhobuseid (kes on tööks välja õpetatud). Hobuste treenimisperiood punktis kestab 4—8 kuud. Selle lõppedes korraldatakse katsed. Katsed

sooritanud hobused lähevad kolhoosidesse tagasi suguhobusteks.

On soovitav, et kolhoosid hulgaliselt saadaksid tõunoorhobuseid treeningupunktidesse treenimiseks.

TREENIMISE TULEMUSED

Tori Hobusekasvanduse kogemused näitavad, et plaanikohase ja süstemaatilise treenimisega koos tugeva ning täisväärse söötmisega arenevad hobused elujõulisteks, terveteks ja tugevateks. Neil arenevad hästi välja jalad, kabjad ja lihased; tugevnevad süda ning kopsud; paraneb ainevahetus; kujuneb tihe ning tugev konstitutsioon; hobused on tööl vastupidavad, neil ei teki pingutuste tagajärjel rinnutust, liigeste ega kõõluste vigastusi.

Nagu teaduse saavutused (prof. V. P. Dobrõnin ja teised) ning eesrindlaste kogemused hulgaliselt tõendavad, annavad trenitud hobused paremaid järglasi kui treenimata ja tallis seisvad hobused.

Sellise treenimise tulemusena saavutas sm. J. Tali võistlustel järgmised tagajärjed: tõumära Halve 16 266 TB (Hali-Helbe) saavutas I klassi kruusatatud teel 25 km distantsil 1388 kg koormaga hariliku neljarattaga töövankriga kiireima aja 3 t. 22. min. 50 sek. ehk 7,4 km tunnis. Sama hobune läbis samal päeval 3-tunnise puhkuse ja lõunasöögi järel uuesti 25 km distantsi traavi sõites sama vankriga, kus nüüd oli koormaks 347 kg, 1 t. 20 minutiga, jõudes tunnis edasi 16,9 km. Halvel ei tekkinud võistluse tagajärjel mingeid tervisrikkeid.

Maksimaalse veojõudluse võistlustel saavutas sm. J. Tali võistlustele määratud hobuste süstemaatilise treenimise tulemusena alljärgnevad tagajärjed: tõumära Ulmi 3691 TA (Uhke-Hilba) vedas 132 m distantsil koorma, raskusega 9530 kg, tõutäkk Uhas 1143 TA (Uhke-Hupa) vedas samalaadilise treeningu tulemusena 7459-kilogrammise koorma ja Hindo 1667 TA (Hingstar-Ubi) 7865-kilogrammise koorma.

On märgata, et treenimise tulemused avalduvad ka järglastes. Tori Hobusekasvanduses on täkk Uhase varsad väga hästi arenenud. Nad paistavad teiste täkkude järglaste hulgast eriti silma oma tuseduse, kasvuenergia, hästi arenenud lihastiku ja kondikava ning suure elujõu poolest. Tõutäkk Uhas 1143 TA, sünd. 1941. a., kuulub eliitklassi ja on sm. J. Tali juhtimisel saanud plaanikohase ja pideva treeningu koos hea pidamise ja rikkaliku ning mitmekesise

Joon. 8. Tori Hobusekasvanduse treener Johann Tali ja vanemtallimees Jaagup Palmiste tõutäkk Uhurile maksimaalse veojõudluse väljaarendamiseks treeningut korraldamas.

söötmisega. Ta oli 1947. ja 1948. aastal Eesti NSV maksimaalse veojõudluse võistluse võitjaks.

Eriti märkimisväärne on Uhase poja Uhur 1625 TA (Uhas-Homi) areng. Uhuri mõõted kujunesid järgmiselt:

	Eluskaal	Kõrgus turjalt sm	Rinna ümber- mõõt sm	Kämbla ümber- mõõt sm
Sündimisel	51	91	80	13,0
Uheaastaselt	300	135	148	18,0
Kaheaastaselt	510	152	184	21,5
Kolmeaastaselt	660	160	210	22,5

Plaanikohase ja pideva treenimise ning tugeva ja mitmekesise söötmise tulemusena vedas Uhur oma treeneri J. Tali juhtimisel

1950. a. sügisel, s. o. 3,5 aasta vanuselt, maksimaalse veojõudluse võistlusel Järva-Jaanis 9030-kilogrammise ja Tallinna Riiklikul Hipodroomil 8865-kilogrammise koorma, tulles Eesti NSV tõuhobuste maksimaalse veojõudluse võistluste absoluutseks võitjaks (tšempioniks).

Uhur kuulub esimesse põlvkonda Uhasest, ja nagu nähtub, on Uhase head jõudlusomadused, mis on saavutatud suunava kasvatamise teel (kogu aretuskompleksi kasutamisel tervikuna), kindlustunud Uhuris. Uhuril täiskasvanud järglasi veel ei ole, kuid tema varssade järgi otsustades võib täiesti kindel olla, et vanemate head omadused ka nendes kindlustuvad. Nende üleskasvatamist tuleb vaid teostada sama heades söötmis-, pidamis- ja treeningutingimustes, nagu see on toimunud nende vanematega.

Siit nähtub, et suunava kasvatamise teel saavutatud head jõudlusomadused muutuvad pärilikeks juba mõne (1—2) põlvkonna jooksul.

Täiskasvanud hobuste individuaaltreenimisega võistlusteks ettevalmistamisel on saavutanud häid tulemusi veel Põltsamaa rajooni Tee Kommunismile kolhoosi hobusefarmi juhataja Aleksander Saik. Treenimisel kasutab sm. A. Saik põhiliselt sama meetodit, mida kasutatakse Tori Hobusekasvanduses. Kogu aasta käivad Tee Kommunismile kolhoosi hobused põllu- ja transporditöödel. Nad on keskmises toitumuses. Kuna ületöötamine (ka ületreenimine) hobust kurnab ja kasu asemel kahju toob, siis ei luba sm. A. Saik võistlusele määratud hobuseid töötada mitte suurema kui 60—80 kg veojõuga ja mitte rohkem kui 8 tundi päevas. Umbes üks kuu enne võistlusi võtab sm. A. Saik võistlusele määratud hobused töölt ära, määrab neile raskel tööl olevate hobuste söödaratsioonid ja korraldab neile treeningu, vastavalt lk. 22—24 treenimiskavale.

Ülaltoodud treenimise tulemusena saavutasid Tee Kommunismile kolhoosi 3 hobust 1951. a. Põltsamaal korraldatud pikamaa veo- ja sõiduvõistlustel järgmised tulemused: 23-st võistlevast hobusest tulid ülalnimetatud 3 hobust seitsme esimese hulka. Parim võistleja tõumära Helde 16 776 TB läbis I klassi kruusatatud maanteel 25 km distantsi 1247 kg koormaga hariliku neljarattaga töövankriga sammu liikudes 3 tunni 22 minutiga ehk 7,4 km tunnis. Sama hobune läbis samal päeval 3-tunnise puhkuse ja lõunasöögi järel uuesti 25 km distantsi traavi sõites sama vankriga, kus nüüd oli koormaks 356 kg, 1 tunni 23 minutiga, tehes 18,0 km tunnis.

Abja rajooni Koidu kolhoosi hobusefarmi juhataja Alfred Liivak on saavutanud häid tulemusi sugutäkkude pidamisel ja treenimisel. 1950.—1952. aastani asus Koidu kolhoosi paarituspunktis sugutäkk Tulgar 1215 TA. Sm. A. Liivak treenis Tulgarit aasta ringi süstemaatiliselt. Ta tegi täkuga kolmel päeval nädalas (ülepäeviti) kerge vankriga 6—8 km maanteel sõitu ja kolmel päeval samal distantsil 800 kg-se koormaga veotreeningut.

10. augustiks 1950. aastal oli Tulgar määratud osa võtma pikamaa veo- ja sõiduvõistlustest. 25. juulist kuni 3. augustini enne võistlust suurendas sm. A. Liivak treeningutee distantsi järk-järgult selliselt, et viimasel päeval tegi hobune 25 km päevas, sellest oli ennelõunat 12,5 km 1000-kilogrammise koorma vedamine ja pärastlõunat 12,5 km kerge vankriga sõitmine. Järgmistel päevadel toimus treenimine jällegi 6—8 km distantsil vaheldumisi vedamise ja sõitmisena. Kaks päeva enne võistlust oli määratud puhkuseks. Siis toimus ainult jalutamine.

Sellise treeningu tulemusena saavutas Tulgar pikamaa veo- ja sõiduvõistlusel 10. augustil 1950. aastal 11 hobuse hulgas neljanda koha.

Sama aasta paaritushooajal (kevad) paaritas Tulgar 103 mära. Varsad on tugevad, elujõulised ja vastavad täiesti tõuaretuse nõuetele.

KATSED

Veohobused peavad treenimise lõppedes läbi tegema järgmised kolme liiki katsed:

1. Katse sõidus (kiirus).
2. Katse veos (koorma kiire kohaletoomine).
3. Maksimaalse veojõudluse katse.

Katsete läbiviimise reeglid

1. Katsega tuleb alustada üks päev pärast seda, kui hobused on treeningu lõpetanud ja katseteks ette valmistatud.

Kui ei saa katseid viia läbi määratud päeval halva ilma tõttu või muul põhjusel, tuleb treenimist jätkata kõigi katseteks määratud hobustega, pidades kinni plaanist, mis on ette nähtud treeningu viimasel nädalal.

Esiteks tuleb läbi viia sõidukatse.

Päev pärast seda katsetatakse hobuseid veos.

Maksimaalse veojõudluse katse viiakse läbi üks päev pärast teist katset.

Iga katseliigi järel tuleb hobustele anda kerge treening sammus või vahelduvates allüürides 6-kilomeetrisel distantstil.

Katse kordamine toimub mitte varem kui nelja päeva pärast ainult neile hobustele, kelle esimene katse oli ebaõnnestunud käesolevate reeglite rikkumise tõttu või kelle katse tulemused olid kahtlustäratavad.

2. Katsetele lubatakse täiesti terveid täkkusid ja ahtraid märasid 2—6 aasta vanuses, kes on teinud läbi treeningu vastavalt eespool antud juhistele.

3. Katsed viiakse läbi komisjoni juuresolekul koosseisus: peakohtunik (komisjoni esimees) ja kaks liiget.

Komisjoni koosseisu tuleb määrata kvalifitseeritud eriteadlased zootehnilise ja veterinaarpersonali hulgast hobusekasvandustest, riiklikest tõulavadest ning rajoonide põllumajandusosakondadest.

Komisjon kinnitatakse põllumajanduse ministri käskkirjaga.

Hobusekasvandustes korraldatavatele katsetele määratakse rajooni põllumajandusosakonna esindaja.

4. Katsed viiakse läbi ühehobuserakendis üksikult tasasel teel.

5. Katse sõidus:

a) viiakse läbi 2000-meetrisel distantstil kõige kiiremas traavis;

b) viiakse läbi veoki ees järgmise veojõuga:

	2-aastased		3-aastased		4—6-aastased	
	Koorma kaal koos ajuriga kg	Veojõud kg	Koorma kaal koos ajuriga kg	Veojõud kg	Koorma kaal koos ajuriga kg	Veojõud kg
Kerged veohobused	500	25	700	35	800	40
Rasked veohobused	600	30	900	45	1000	50

d) katsel on lubatud mitte rohkem kui kolm galopiviset (galopile üleminekut).

Märkus. Galopiviseks loetakse seda, kui hobune teeb järgemööda 3—12 hüpet, kolmeteistkümnes hüpe loetakse eksisammuks (väär allüür).

Neljandal galopiviskel kõrvaldatakse hobune katsetelt ja temaga võib katset korrata mitte varem kui ühe päeva pärast.

e) katsel ei ole lubatud hobust ergutamiseks piitsaga lüüa.

Sel teel saavutatud kohad katsel jagatakse hobuste vahel ära saavutatud kiiruse järgi.

g) hinnangu «hea» saavad hobused, kes läbivad 2 km 7 minutiga ja kiiremalt, hinnangu «rahuldav» saavad hobused, kel 2 km läbimiseks kulub üle 7 minuti.

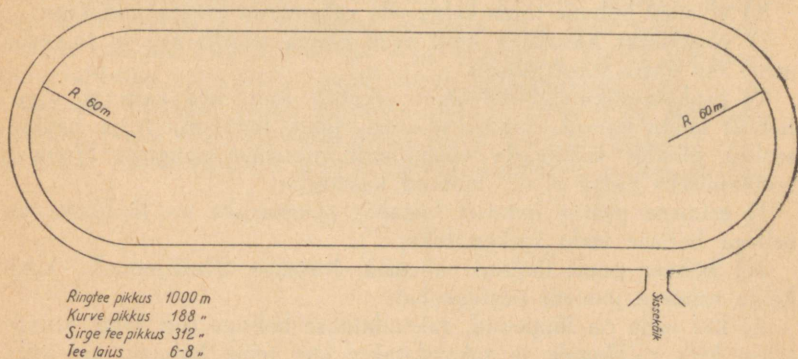
6. Katse veos (koorma kiire kohaletoomine):

a) viiakse läbi 2000-meetrisel distantsil;

b) viiakse läbi Vojeikovi konstrueeritud kelguga (joonis 7), veojõuga:

	2-aastased		3-aastased		4—6-aastased	
	Kelgu, koorma ja ajuri kaal kg	Veojõud kg	Kelgu, koorma ja ajuri kaal kg	Veojõud kg	Kelgu, koorma ja ajuri kaal kg	Veojõud kg
Kerged veohobused	140	70	160	80	170	85
Rasked veohobused	180	90	200	100	210	105

d) katsel ei ole üle kolme eksisammu lubatud. Eksisammuks loetakse kui hobune on teinud järgemööda 3—6 sammu traavi, seitsmes loetakse eksisammuks. Neljanda eksisammu korral kõrvaldatakse hobune katselt ja katsel ei lubata korrata mitte varem kui ühe päeva pärast;

Joon. 9. Ringtee treeninguks ja katsetek.

- e) katsel ei ole lubatud lüüa hobust ergutamiseks piitsaga;
 g) saadud kohad jagatakse hobuste vahel kiiruse järgi.

Hinnangu «hea» saavad hobused, kes läbivad 2 km kiirusega 18 minutit ja kiiremalt, hinnangu «rahuldav» saavad hobused, kes läbivad 2 km aeglasemalt kui 18 minutit.

7. Maksimaalse veojõudluse katsed:

a) korraldatakse igale hobusele määramata distantsil muutmata veojõuga;

b) viiakse läbi Vojeikovi kelguga ühetasasel kuival maanteel;

d) katset ei või teostada libedal porisel maanteel;

e) katsetee äärde asetatakse iga 20 meetri järel stardijoonelt, umbes 300—400 meetrisel distantsil, puutulbad, millele märgitakse tee pikkus stardist. Stardijoonele pannakse üles tulp, märgisega «0»;

g) veojõutakistus Vojeikovi süsteemi kelgule peab olema terve tee pikkusel järgmine:

	2-aastased		3-aastased		4—6-aastased	
	Kelgu ja koorma kaal kg	Veojõud kg	Kelgu ja koorma kaal kg	Veojõud kg	Kelgu ja koorma kaal kg	Veojõud kg
Kerged veohobused	500	200	550	220	565	230
Rasked veohobused	650	260	725	290	750	300

h) võistlev hobune tuleb kelgu ette rakendada lookrakendusega;

i) võistluseks kasutatav kelk peab olema stardis nii, et ta esimene ots oleks stardijoonel;

k) peakohtuniku signaali järel ergutab ajur, kes käib ja ajab hobust kelgu kõrval, hobuse liikuma, juhib teda ohjade ja häälitusega, püüdes saavutada võimalikult suuremat kaugust. Hobuse ergutamiseks piitsa ei ole lubatud kasutada;

l) esimene peatus hobusel loetakse otsustavaks — lõplikuks ja sellega hobuse vedu katkestatuks;

m) hobuse poolt läbitud vahemaa loetakse stardijoonelt kuni kelgu esimese jooneni peatuskohal;

n) kui vedu on lõppenud, rakendatakse hobune eest lahti, kruiatakse kelk rullikutele ja rakendatakse ette teine hobune, kes viib kelgu tagasi; kelgu tagasiviija hobune on rakendatud juba varem tagavara-aistega;

o) katsel määratakse kohad hobustele nende poolt läbitud tee pikkuse järgi;

p) hinnangu «hea» saavad hobused, kes läbivad 200 meetrit ja rohkem, hinnangu «rahuldav» saavad hobused, kes jäävad seisma enne 200 meetrit.

8. Peale kirjeldatud kolme katse, mis on ette nähtud Üleliidulise Hobusekasvatuse Teadusliku Uurimise Instituudi poolt koostatud juhendis, lubatakse ka näitustel ja hipodroomidel viia läbi maksimaalse veojõudluse võistluste võistlusi-katseid vankrite või kelkudega, liikuvale koormale raskuse juurdeviskamisega endiste vanade juhendite järgi.

9. Võistluste-katsete tulemused peavad olema komisjonide poolt protokollidega vormistatud.

Protokollis tuleb näidata hobuse nimi, värvus, sugu, sünniaasta, põlvnemine, mõõted ja kaal, hobuse omanik ja võistluskatsete tagajärjed:

- a) sõidukiirus (2 kilomeetri läbimise aeg ja saadud koht);
- b) veokiirus (2 kilomeetri läbimise aeg ja saadud koht);
- d) veojõud (läbitud distants meetrites ja saadud koht);
- e) rahasumma — väljaantud preemiad iga võistluse kohta.

*

Kolhoosid, kus on hobuste tõufarmid, samuti ka teised kolhoosid, kus tegeldakse tõuhobuste kasvatamisega, peavad alustama ülalantud kogemuste ja plaanide kohaselt järjekindlat hobuste trennimist. Koos tugeva ja mitmekesise söötmise ning eeskujuliku pidamise ja hooldamisega annab see häid tulemusi. Tuleb vabaneda konservatiivsest suhtumisest noorhobuste kasvatamisse, kus varssu ja sälgusid peetakse talvel umbsetes tallides kitsastes ja pimedates sulgudes. Neile tuleb võimaldada liikumist, päikesevalgust ja värsket õhku. Tuleb alustada varakult nende õpetamise ja trennimisega.

SISUKORD

Sissejuhatus	3
Treenimisest üldse	4
Tiinete määrade jalutamine kui varsa sünnieelne treenimine	5
Varsade karastamine madala temperatuuriga	6
0,5—2,0-aastaste noorhobuste treenimine	7
Noorhobuste õpetamine	12
2—3-aastaste noorhobuste treenimine	15
Täiskasvanud hobuste treenimine	22
Treenimisinventar	30
Söötmine ja hooldamine treenimise ajal	31
Treeningupunktid	35
Treenimise tulemused	36
Katsed	39

Toimetaja A. Mölder.

Tehniline toimetaja E. Plaks.

Korrektorid A. Sepp ja E. Tilk.

Ladumisele antud 12. II 1953. Trükkimisele antud 22. IV 1953. Paber 56×79 sm, 1/16. Trükiarv 2000. Trükipoognaid 2,75. Formaadile 60×92 kohaldatud trükipoognaid 2,26. Arvutuspoognaid 2,68. Tellimise nr. 1492. MB-04246. Tr. „Kommunist“. Tallinn, Pikk tn. 2.

На эстонском языке.

O. Нуут. Опыт Торийского конного завода по тренингу лошадей.

Hind 70 kop.

Hind 70 kop.

A-19591
I

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00358599 1